

Talenten in de kiemen kleuterklas

Door: Ilse Aerden

Opdracht van de juf aan de kleuters: Nu hebben we gehoord wat de sneeuwman allemaal goed kan. Vertellen jullie nu eens wat jullie goed kunnen!

De juf zag dat dit voor enkele kleuters erg moeilijk was. Sommige kleuters wisten zelfs helemaal niets te vertellen. Tot opeens de vraag kwam: "Juf, vertel jij eens wat jij goed kan!"

De juf werd ineens heel klein, want ook zij kon dat niet!

Mieke Donné

Banaba zorg (Kath.Hogeschool Limburg-België)

Talentontwikkeling is een nieuwe wind die waait door ons onstuimige onderwijslandschap. Ik ben blij met deze wind. Het is namelijk een warme wind. Het helpt ons te kijken naar het positieve in kinderen, naar hun mogelijkheden en krachten. Het belangrijkste doel bij talentontwikkeling is het verhogen van het zelfvertrouwen en de motivatie van kinderen.

Talenten versus tekorten

De afgelopen tien jaar is er veel aandacht besteed aan kindzorg. Veel leerkrachten hebben zich gespecialiseerd in het vroegtijdig opsporen van problemen en het aanpassen van een aanbod op maat voor elk kind. Dat is goed!

Een deficitmodel

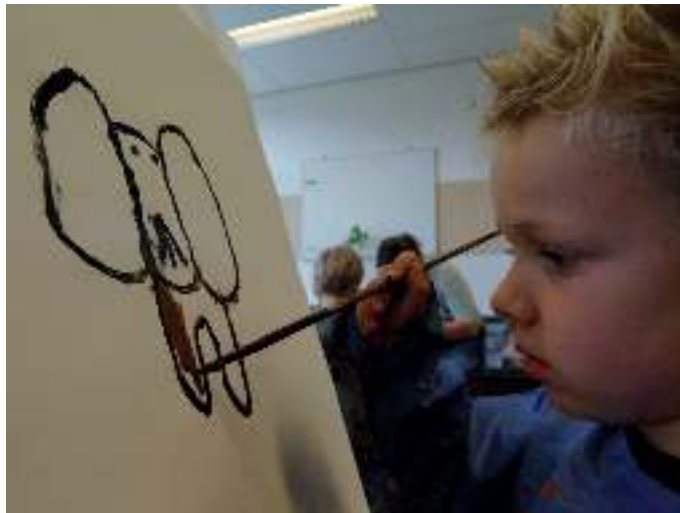
Toch heeft die aandacht vaak geleid tot een kind-achter-volgsysteem. Is het kind voldoende sociaal? Zijn zijn motorische vaardigheden wel op peil? Hoe staat het met zijn taalontwikkeling? Allerhande checklisten geven aan wat een kleuter op een bepaalde leeftijd (minimaal) zou moeten kunnen. Iets 'niet kunnen' wijst op een tekort, een 'gap'. We zijn erg goed geworden in het zien van beperkingen en tekorten. Ze worden aangeduid met een rood bolletje: zorg. Veel tijd en energie gaat vervolgens naar het uitwerken en uitvoeren van een individueel handelingsplan. We weten waar we aan moeten werken, want leerlijnen geven aan wat de volgende stap is die we moeten bereiken. Het uiteindelijke doel is het wegwerken van de tekorten, zodat het kind snel presteert op het verwachte niveau. Maar wat als dat niet goed lukt?

Wat als het kind te weinig vooruitgang boekt, ondanks alle inspanningen? Dat leidt tot frustratie, zowel voor de leerkracht, als voor het kind zelf. En tot de prangende vraag: Wat is er nog mogelijk met dat kind in het regulier onderwijs? Het deficitmodel botst hier tegen zijn grenzen. Het kind dreigt herleid te worden tot zijn probleem.

Een groeimodel

Focussen op welbevinden en betrokkenheid, de procesgerichte invalshoek, geeft een genuanceerder beeld van zorg. Niet het tekort op een bepaald domein bepaalt de mate van zorg. Wel de vaststelling dat een kind (op dat domein) te weinig fundamentele leerkansen heeft, omdat het onvoldoende tot betrokkenheid komt. Betrokkenheid zit immers niet in

een norm, of leerlijn. De kracht zit in het spel of de activiteit zelf, waarvoor de kleuter gemotiveerd raakt en waarin hij uitdagingen-op-maat kan aangaan. Door te werken aan welbevinden en betrokkenheid willen we het kind de kans geven om – op eigen tempo – te groeien. Als er zorgen zijn over een te laag welbevinden of te lage betrokkenheid, dan verkennen we niet alleen de betekenis van het probleem. We gaan ook op zoek naar positieve punten, krachten of mogelijkheden die in het kind aanwezig zijn. Waar is het kind nog wel aanspreekbaar? Waar toont het kind nog interesse? Wat blijkt hij wel goed te kunnen? We komen tot een balans van sterke en zwakke punten in het kind en in de omgeving. Dit is een cruciaal moment in het

procesgerichte kindvolgsysteem: het totale kind wordt in kaart gebracht. Zo willen we voortbouwen op wat er is en doorgaande ontwikkeling stimuleren. Door te vertrekken vanuit de positieve punten maken we een dynamiek los, waardoor de ontwikkeling weer in beweging komt. Meer zelfvertrouwen en motivatie om vooruit te willen, staan garant voor groei en ontwikkeling. Het talentenverhaal ligt in het verlengde van dat groeimodel. Maar het voegt nog iets toe: we willen bewuster op zoek gaan naar positieve krachten in het algemeen. Dat kunnen kwaliteiten zijn, of karaktertrekken, talenten in de brede betekenis van het woord, maar het kunnen ook talenten zijn binnen bepaalde ontwikkelingsdomeinen..

Talenten in de kleuterklas

Als we observeren in een kleuterklas en actief op zoek gaan naar talenten, vallen ons heel wat dingen op: Mike kan goed op toon zingen, Benthe kan heel hard lopen, Quinn kan het goed uitleggen, Androuch kan al goed puzzelen en Tessa kan zelfs al lezen... Zijn dit 'getalenteerde kinderen' omdat ze iets kunnen wat anderen (nog) niet zo goed kunnen? Wanneer noem je iets een talent? Kun je bij kleuters al over talenten spreken?

Een talent is meer dan een 'kunstje'...

Om iets een talent te noemen, moet het om meer gaan dan een kunstje of een weetje dat kinderen is aangeleerd. De verankering van wat we talent noemen, ligt dieper in de persoon. Het is iets dat heel erg samenhangt met wie die persoon (geworden) is, en met hoe die persoon in de wereld staat. In die zin sluit het begrip 'talent' nauw aan bij de invulling die Ferre Laevers gaf aan het begrip 'competentie'. Leren is geen optelsom van deelvaardigheden die afzonderlijk kunnen worden aangeleerd. Leren raakt wel aan het geheel van vaardigheden, kennis en attitudes, en komt vooral tot uiting in nieuwe, complexe situaties. Deze benadering van leren is 'holistisch'

van aard. Hiermee bedoelen we dat, in plaats van het schoolse leren te versnipperen in allerlei deelrubrieken, we juist gaan zoeken naar de kern van het leren, de kern van een competentie. Het kijken naar competenties wordt zo versoberd. Howard Gardner spreekt van 'multiple intelligenties', Ferre Laevers van 'basisschemata'. De indeling in het procesgericht kindvolgsysteem in acht competentiedomeinen kan dan ook als kapstok en ondersteuning dienen om talenten te zien.

Concreet betekent dit dat we **voor een talent op zoek gaan naar die eigenschappen, kwaliteiten of competenties, die in meerdere situaties getoond worden en die iemand bijzonder krachtig maken in de omgang met een bepaald ontwikkelingsdomein.**

Een voorbeeld: Hans (4 jaar)

Hans weet wat hij kan en waar hij goed in is. Een uitdaging schrikt hem niet af, integendeel, hij zoekt die op. Hij zal niet snel om hulp vragen, hij probeert het eerst zelf allemaal uit te zoeken. Pas als het echt niet gaat, komt hij aan mij vragen hoe hij het moet doen. Maar, als ik dan te veel uitleg geef of te veel voordoe, onderbreekt hij mij: "Laat maar, juf, nu kan ik het weer zelf!" Als Hans aan het spelen is op de automat komt het wel eens voor dat iemand dezelfde auto wil als hij. Als die kleuter de auto van hem afpakt, zegt Hans: "Zeg, ik had die auto eerst. Pak jij maar een andere. Als ik klaar ben met spelen mag jij deze!" Hij zal bij die voorvallen niet vlug de hulp van de leerkracht inroepen. Pas als het andere kind zijn uitleg niet accepteert, legt hij het hele verhaal uit aan mij, gewoon om bevestiging te vragen. Ik zeg dan dat hij inderdaad een punt heeft. Hij gaat vervolgens terug en zegt tegen het andere kind dat hij de auto dadelijk krijgt, maar dat hij er nu eerst mee wil spelen. Hans is echt een heel vlotte kleuter. Hij kan veel verdragen en aanvaardt het ook als er eens iets niet onmiddellijk lukt. Hij lost problemen zoveel mogelijk zelf op en niets houdt hem tegen om de juf om hulp te vragen als het uiteindelijk niet lukt. (Mieke Donné)

In het voorbeeld van Hans herkennen we heel wat elementen van zelfsturing. Dit kind weet wat hij wil, en kan doorzetten (ook bij mislukkingen). Hij weet hoe hij zaken moet aanpakken en wanneer hij hulp nodig heeft om verder te kunnen. Verder zien we dat hij dit ook sterk toepast in zijn relatie met anderen. Dat getuigt niet alleen van weerbaarheid (emotionele basis, zelfvertrouwen), maar ook van het feit dat hij weet hoe hij dingen moet aanpakken om een groter conflict te vermijden. Hij toont zich hier sociaal competent. Tenslotte is hij ook voldoende taalvaardig om uit te drukken wat hij bedoelt. Dit kind heeft duidelijk heel wat in zijn mars. Hij heeft talenten die we zoveel mogelijk willen inzetten in de klas!

Een talent mag geen etiket worden

Toch moeten we niet te snel het begrip 'talent' op iemand plakken. Het gevaar dreigt dat het een etiket wordt, waarmee we kinderen 'in hokjes' stoppen en vastzetten. Zo was het bij het begrip 'intelligentie' ook nooit de bedoeling van Binet, de grondlegger van de eerste IQ-test, om IQ als een vast gegeven te behandelen. Een IQ geeft vooral weer waar iemand 'op een bepaald moment' in zijn ontwikkeling staat ten opzichte van leeftijdsgenoten. Tussen 80 en 120 behoort je tot een middengroep. Kinderen met een IQ lager dan 80 noemen we minder begaafd, kinderen boven de 120 noemen we meerbegaafd. Toch worden deze testen vooral gehanteerd als een middel om de grens van leerbaarheid aan te geven, waarin dus een perspectief op langere termijn zit. Het kan duidelijk maken aan ouders, of aan de leerkracht dat het kind lange tijd zorg behoeft. We herkennen hierin het deficitmodel.

Groeimodel

Carol Dweck noemt deze manier van kijken naar competentie of intelligentie 'fixed mindset'. Voor iemand die zo naar intelligentie kijkt, telt inspanning niet mee. Je hebt het, en je hoeft er verder niets meer voor te doen! Of je hebt het niet, en kunt daar niets meer aan veranderen. Ze merkt op dat sommige kinderen die wel vinden dat ze competent zijn (of talent hebben), toch heel kwetsbaar zijn. Ze willen immers steeds laten zien dat ze slim zijn en gaan mogelijke faalervaringen uit de weg. Daarom vermijden ze soms uitdagingen. Denk hierbij aan kleuters die moeilijkere puzzels vermijden, of die in hun spel in de blokkenhoek, ondanks nieuwe materialen en impulsen van andere kleuters, blijven steken in hetzelfde mooie bouwwerk. Dweck gaat uit van een dynamische interpretatie van intelligentie: de 'growth mindset'. Deze kinderen (of volwassenen) gaan ervan uit dat je kunt blijven groeien door ervoor te werken.

Ze hebben dan ook een leerhouding gericht op uitdagingen en grenzen verleggen. We herkennen hierin de kenmerken van betrokkenheid: zich gemotiveerd voelen, zich openstellen, sterke voldoening ervaren omdat de activiteit aansluit bij de grens van zijn mogelijkheden. Hoge betrokkenheid voedt met andere woorden een 'growth mindset'.

Talentenkiem of talent-in-wording

Als je vanuit een 'growth mindset' naar talenten kijkt, verleggen we het accent van 'iets al of niet goed kunnen' (nadruk op competenties en product) naar het 'vooruit willen' of 'betrokkenheid' (nadruk op het proces). De vergelijking van de competenties van de ene kleuter ten opzichte van zijn klasgenootjes is maar een gedeelte van het talentenverhaal. Natuurlijk blijft het een uitdaging om te zien waarin kleuters opmerkelijk goed zijn, maar daarnaast willen we ook beter leren kijken naar alle 'talentkiemen'.

*Een talent is een kiem, een
groeipotentieel, waarin heel
wat mogelijkheden
opgesloten zitten die – mits
veel motivatie en stimulansen
– kansen bevatten om
uit te groeien tot een
bijzonder iets.*

Het lijkt mij eerlijker om zo naar kinderen te kijken. We weten immers dat er kleuters zijn die met een heel grote (taal-)achterstand naar de kleuterklas komen. De verschillen zijn heel groot, maar hangt dat samen met talent? Nog te vaak is het zo dat de achterstand blijft bestaan of zelfs toeneemt in de loop der jaren, vaak zelfs ondanks intensieve zorg en ondersteuning. Misschien bekijken we competentie zelf nog te veel als een vaststaand gegeven en zien we te weinig de talentkiemen bij iedereen? Misschien leggen we teveel nadruk op voorbereidend taal- en rekenonderwijs? Misschien waarderen we muzische talenten of talenten op motorisch vlak nog te weinig, waardoor hun exploratiedrang en leergierigheid geremd worden?

Elk kind heeft een enorm ontwikkelingspotentieel

Het is weliswaar een positieve overtuiging om te beweren dat elk kind talent heeft, maar het is soms moeilijk om deze stelling in de praktijk hard te maken. Wat we wel mogen stellen, is dat elk kind een enorm ontwikkelingspotentieel heeft! Bij elk kind kunnen we immers dingen vinden waarin hij kan en wil groeien. Bij elk kind kunnen we werken vanuit welbevinden en betrokkenheid. Als een kind tijdens een bepaalde activiteit betrokkenheid toont, ligt daar een mogelijk ontkiemend talent. We moeten het kind dan daarin vooral stimuleren en nieuwsgierig observeren hoe hij zich ontwikkelt.

Talentontwikkeling start in de kleuterklas!

We zien dat de meeste kleuters voor veel dingen openstaan. Ze zijn geïnteresseerd in elk nieuw aanbod, ze willen de wereld verkennen. Kleuters kijken over het algemeen op een positieve manier naar zichzelf. Het is van belang dat kleuters op hun eigen tempo mogen groeien, en dat ze aangemoedigd en bevestigd worden, zowel in hun successen als in hun frustraties. De 'ervaringsgerichte dialoog' is hierbij onze kapstok. Een deficitmodel waarbij groeien juist gezien wordt als het opmerken en vervolgens wegwerken van tekorten, is een bedreiging voor de innerlijke drang om te groeien.

Door de nadruk te leggen op erkenning en bevestiging, gaan kinderen optimaal openstaan om hun talentkiemen te verkennen. Een stimulerende en uitdagende leeromgeving biedt hen verdere kansen. Bied hen uitdagende activiteiten, rijke hoeken... en speel zelf eens mee. Variatie en complexiteit zijn de sleutelwoorden.

Hoe hun talenten verder evolueren, hangt sterk samen met de kansen die wij hen bieden. We mogen er niet te snel van uitgaan dat kinderen bepaalde talentkiemen niet hebben. Ik ben van mening dat de leerkracht alle kleine kiemen die er, al dan niet verborgen, liggen, moet zien en dient te koesteren. Dit brengt ons veel verder dan het wegwerken van de tekorten. Als kinderen zich jong bewust worden van hun talenten, helpt het hen later om gerichte keuzes te maken (studie- en beroepskeuze). Ik roep leerkrachten en scholen op om te investeren in elk talent bij elk kind!

Ilse Aerden – CEGO-medewerker
Coördinator project 'talentenportfolio'
(Lokaal Overleg Platvorm Aarschot)
ilse.aerden@ped.kuleuven.be

Een voorbeeld: Zelfbeeld en talenten bij twee vijfjarigen

Janne (5) is een heel pientere kleuter. De leerkracht stemde het aanbod af op haar niveau. Janne kon zichzelf zijn in de klas, zij kon tonen wat ze kon en zij was erg trots op zichzelf. Zij durfde ook op te scheppen tegen andere kleuters en vertelde wat ze allemaal kon. Zij deed dat op een positieve manier. Zij schoot iedereen te hulp die het wat moeilijker had. Het contact met de leerkracht zorgde er voor dat Janne zichzelf kon zijn. Zij had de kans om te laten zien wat ze in zich had en dat voedde haar zelfbeeld. Janne kon inderdaad wat meer dan veel klasgenoten, en het was goed om te zien dat ze daar trots op was. Met haar talenten hielp ze een ander en ook dat had een goede invloed op haar zelfbeeld. Zij kreeg van haar leerkracht en van haar klasgenoten positieve feedback. Haar welbevinden ging daardoor omhoog.

Ruben (5) had een grote achterstand ten opzichte van zijn klasgenoten, zowel motorisch als het begrijpen van taken of spelletjes. Hij vond geen aansluiting bij vrij spel van de klas en kwam vaak in conflicten terecht. Dit viel niet alleen de leerkracht op, ook de andere kleuters vertelden dat "Ruben nog een baby'tje is". Ruben ging zich steeds meer isoleren van de anderen en zei vaak: "Ik doe dat niet, ik kan dat toch niet." Ik heb hem toen Bo, een knuffelkonijn, gegeven. De knuffel werd ingeleid met een verhaal: hij heet Bo en hij denkt dat hij niets kan. Hij is verdrietig, en wi veel leren! De kleuters reageerden enthousiast. Ik stelde voor dat iemand voor Bo zou zorgen. Bo koos uiteraard Ruben uit om hem te helpen. Ruben was dolgelukkig, want hij had gezien dat er veel kandidaten waren voor deze klus. Trots liep hij met Bo door de klas. En ineens sprak de ontdektafel hem wel aan. Hij experimenteerde heel gericht en onderzocht wat er gebeurde. Bo lag onder de tafel, terwijl Ruben op het aanbod in ging. Toen ik Ruben aan het einde van de dag vroeg wat Bo had geleerd, zei hij: "Bo vindt het wel fijn om naar die tafel te gaan, hij weet al wat blijft drijven en wat zinkt! Bo kan dat allemaal!" Het was duidelijk dat Ruben een weerspiegeling gaf van zichzelf. Het was mooi om te zien hoe hij steun vond bij Bo om iets nieuws te verkennen. Ruben zag nu wat hij wel kon! Hij had een aanknopingspunt gevonden waarin hij zich sterk voelde: onderzoeken en ontdekken. De betekenis van deze positieve ervaring wakkerde zijn exploratiedrang aan.

(Mieke Donné)

Meer weten of lezen:

- Laevers, F. (2008). Competentie-ontwikkeland onderwijs. De experiëntiële benadering. In: *Competentie-ontwikkeland onderwijs. Een verkenning*. Antwerpen: VLOR en Garant.
- Gardner, H. (2006). *Soorten intelligentie. Meervoudige intelligenties voor de 21ste eeuw*. Amsterdam: Nieuwerzijds.
- Laevers, F. (red.) (2001). *Procesgericht kindvolgsysteem kleuters*. Leuven: CEGO Publishers.
- Aerden, I. (red.) (2010). *EE-cabier. Talenten ontwikkelen in de basisschool*. Leuven: CEGO Publishers.

De acht competentiedomeinen procesgericht kindvolgsysteem:

- kleine motoriek
- grote motoriek
- taalvaardigheid
- beeldend representeren
- zelfsturing
- logisch-mathematisch denken
- sociale competentie
- kennis van de fysische wereld

